ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА! Ленин-Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пел ийлан 1 т. 8 ыр.

1938 ий 10 ИЮНЬ № 28

ШКОЛЬНЫЙ ПАЙРЕМЫМ ВЕСЕЛАН ЭРТАРЕНА

Кугу совет элын весела да піялан йочаже - шамыч кызыт эн чапле жапым эртарат, идалык мучко тунем толмыштым тергат.

Тунемме ий мучашыш шуэш. Кызыт шуко класс-шамыч яраш кодыныт. Тӱҥалтыш класслаште тунемше-шамыч каникулыш канаш каеныт. 6-шо ден 7-ше класслаштат 15 июньышто занятий пыта.

Тунемме ий мучко школьник-шамыч пеш шуко шинчымашым налыныт. Тунеммаште да общественный илышыште ончыко каймашым палемдышашлан школлаште лӱмын пайрем эрталтеш. Тунемме ийым пытарыме лӱмеш тиде пайремым пеш сылнын эртараш кӱлеш. Адак вет тиде пайрем союзный ден автономный республик - шамычын Верховный Советышкышт сайлымаш кече ден ВЛКСМ-ын 20-шо идалык темме кечыже вашеш эрталтеш. Садлан пайремым эртараш туныктышо ден тунемше-шамычлан пеш сайын ямдылалтман. Пионерский организаций - шамыч тыште посна кугу ответственностьым нумалыт.

Школьный пайремым моштен эртарыме шотышто мемнан школ - шамычлан Москосо школьник - шамыч деч тунемаш кӱлеш. Мый ик кана Моско пионер пӧртыштӧ школьный пайрем эртарымым ужынам. Тушко столицын чыла тӱрлаже гычат отличник, сай общественник - шамыч чумыргышт. Торжественный часть пытымек маскарад тӱҥале. Чыла йоча-шамыч тӱрлӧ-тӱрлӧ костюмым чиеныт. Тушто мо гына уке? Попугай, маска, лыве, молат. Йоча-шамыч животныйла, кайыкла койыт. Модмашым, куштымашым, мурымашым йоча-шамыч шкеак организоватленыт. Тидлан нуно ончыл гочак ямдылалт шоГеныт. Самодеятельностьым виянгдымаште йоча-шамычын тыршен ыштымепашашт пеш раш койо. Тыгеак нуно посна школлаштат пайремленыт. Тенийт Москосо пионер-шамыч школьный пайремлан виян ямдылалтыт. Москошто веле огыл, чыла олаласе, ялласе школлаште пайрем кугу куанымаш дене эртаралтман.

Иошкар-Оласе южо школлаште школьный пайрем эртаралташ тӱҥалын. 6 июньышто 5-ше №-ан тӱҥалтыш школышто эртыш. Пайремлан оксам йоча-шамычын ачашт ден аваште пуэныт. Эн сайын тунемше, общественный пашам активне ыштыше школьник-шамычлан премий пуалте. Тиде школым шефыш налше Лесхимсоюз представитель Саляева йолташ 4-ше классым тунем пытарыше-шамычлан крокетым пӧлӧклыш. А йоча-шамыч пӧлӧклан вашмутым пуэн, школ пелен эн сай пионерский форпостым организоватлаш мутым пуышт.

Тенийсе тунемме ийым пытарыме лӱмеш чумыр оласе школьный пайрем 30 июньышто эртаралтеш. Тиде кечын йоча - шамычын кидышкышт „Медик" стадион, кинотеатр пуалтеш. Митинг, тӱрлӧ вид дене соревнований, концерт эртаралтшаш.

Школьник - шамыч тиде кечым пеш вучат. Ялласе школлаштат школьный пайремым пеш веселан эртаршашлан чыла йӧным кучылтман.

В. Никитина,
ВЛКСМ Йошкар-Ола горкомын пионер отдел вуйлатыше.

Советский пианист-шамычын кугу сеҥымашышт

31 майыште Брюссель олаште (Бельгийын столицийже) знаменитый бельгийский композитор Эжен Изаиым шарныме лӱмеш эртарыме пианист-шамычын международный конкурсышт пытен. Конкурсын финалыштыже (пытартыш ужашыште) конкурсышто участвоватлыше 87 пианист-шамыч гыч жюрин ойрен налме эн тале 12 пианист-шамыч участвоватленыт. Тиде луаткок пианист-шамыч коклаште кок советский пианист - шамыч— Эмиль Гилельс ден Яков Флиер лийыныт.

31 майыште пич йӱдым жюри конкурсын результатшым увертарен. Первой премий советский пианист Эмиль Гилельслан, кокымышо—английский пианистке Мери Джонстонлан да кумышо—советский пианист Яков Флиерлан пуаш ышталтын. Первой кум вер гыч кокытшым советский пианист-шамыч налыныт. Тыге советский пианист-шамыч Гилельс ден Флиер сеҥымашым лектыныт.

СОВЕТ УШЕМЫШТЕ

СССР Совнарком председатель Молотов йолташ США посол господин Девисым приниматлен

5 июньышто СССР Совнарком председатель Молотов йолташ СССР гыч кайше Америк Соединенно Штатын посолжым господин Девисым приниматлен.

Приемышто Сталин йолташ лийын.

Мутланымаш 2 час шуйнен.

СССР Верховный Совет Президиум председатель Калинин йолташ США посол господин Девисым приниматлен

6 июньышто СССР Верховный Совет Президиум председатель М. И. Калинин йолташ Америк Соединенно Штатын СССР-ысе чрезвычайный да полномочный посолжым, прощальный визитым ыштыше господин Джозеф Девисым приниматлен.

Монгольфьер 2 тӱжем метр кӱкшӱтыш кӱзен

Шукерте огыл Краматорск олан пионер пӧртысӧ юный авиамоделист-шамыч Монгольфьер воздушный шарын модельжым кӱш колтеныт.

Леве воздух дене темыме монгольфьер кок тӱжем утла метр кӱкшӱтышкӧ кӱзен да Константиновка ола лишке волен шинчын.

Кагаз дене ыштыме шар тыгай кӱкшӱтыш пеш шуэн нӧлталтеш.

Пионерла ыштеныт

Мурманск оласе 20 №-ан школын 5-ше классыштыже тунемше пионер-шамыч— Коля Пономаренко ден Коля Милюзин магазин воктен бумажникым муыныт. Мумо бумажникым нуно тунамак милицийыш пуэныт.

Бумажникыште 314 теҥге окса, ик моряк лӱмеш возымо паспорт, моло документат лийын.

Рвезе - шамычын пашам честный ыштымыштлан милицийыште благодарностьым каласеныт да премийым пуэныт.

РСФСР Верховный Совет депутатыш кандидат-шамыч

Мария Мироновна ПОПОВА

Сернурский избирательный округ

Мария Мироновна Попова—республикыште чылан палыме лӱм. Тыгай авторитетым тудо трактор ӱмбалан кучедал налын. Тудо Косолоп МТС-н эн сай стахановкаже. 1936 ийыште шкетын 531 гектарым куралын. 1937 ийыште 603,5 гектарыш шуктен, 891,55 трудоденьым налын. Эн сай трактористка улмыжлан МТС дирекций тудым механизаций школыш колтен. Тушто Попова йолташ тракторный бригадын бригадирлан тунемын.

Республикысе трактористка-шамыч кокла гыч Мария Мироновна эн ончылно. Тудо сменыште 10 гектарым, утларакат куралын.

Попова йолташ—мемнан родинын ик сай ӱдыржӧ. Калык тудлан кугун ӱшана. Садланак Шернур, Косолоп, Мари-Турек, Кужеҥер да Параньга районласе колхозник-шамыч Попова йолташым РСФСР Верховный Совет депутатыш кандидатлан выдвигатленыт. Сернурский 670 №-ан окружной избирательный комиссий тудын кандидатуржым регистрироватлен.

Анна Николаевна ПИВОВАРОВА

Иошкар-Олинский сельский избирательный округ

Тор'ял район, „Ушемнур" колхозысо колхозник-шамычлан пеш кугу честь логалын. Нуно шкеныштын ик эн тале ӱдырыштым РСФСР Верховный Совет депутатыш кандидатлан выдвигатлышт. Тиде ӱдыр —Анна Николаевна Пивоварова.

„Ушемнур" колхозысо колхозник-шамычын ойыштым Тор'ял, Оршанке, Пектубай, Ронго да Йошкар-Ола районласе колхозник-шамыч ик йӱк дене пеҥгыдемдышт да Пивоварова йолташын кандидатуржым регистрироватлаш окружной избирательный комиссий деч йодыныт. Йошкар-Олинский сельский окружной избирательный комиссий Пивоварова йолташын кандидатуржым регистрироватлен.

Кузе Анна Николаевна калыкын тыгай кугу ӱшанжым налын?

Ялыштыже колхоз организоватлалтме кечыштак тудо колхозыш пурен. Пашам эреак ударне ыштен. 1933 ий деч вара фермыште шога. Вич ий жап пашам ыштен, 400 вуй сӧснам ончен куштен. Тудын вуйлатыме ферме районышто веле огыл, республикыштат эн ончылнылан шотлалтеш.

„Ямде лий" газетым налше-шамычлан

Типографийын газет лукмо планым пужен ыштымыже дене тиде номер кок кечылан вараш кодын лектеш.

Редакций.

46

СОВЕТ КАЛЫКЫН ЧАПЛЕ ЭРГЫЖЕ

В. В. КУЙБЫШЕВЫН илышыже гыч

Тале революционер, кугу государственный деятель Валериан Владимирович Куйбышевым Совет йоча-шамыч нигунамат огыт мондо. Тудо Ленин—Сталин партийын ик эн ӱшан эргыже, Сталин йолташын лишыл соратникше ыле.

В. В. Куйбышевын шочмыжлан тений 7 июньышто витле ий теме.

Тиде номереш ме Валериан Владимировичын илышыжг гыч ик мыняр ужашыжым пуэна.

Пионер ден школьник-шамыч, Куйбышев йолташын илышыжым тунемза, тудын гае лияш кучедалза.

Валериан Владимирович Куйбышев 1888 ий 7 июньышто Омск олаш шочын. Ачаже Владимир Яковлевич Кокчетав олашке пашам ышташ кусненат, Валериан Владимировичын йоча годсо илышыже тужак эртен. Тиде ола Казахстаныште. Кызыт Кокчетав огыл, Кокшетау маналтеш. Тудын ик могырыштыжо кумда пустынь гае степь кия, вес могырыштыжо—келге шелшылан кӱкш курык.

Куйбышев йолташын ачаже Владимир Яковлевич тиде олаште воинский командирын начальникшылан шоген. Аваже Юлия Николаевна казачий школышто туныктен.

„Кокчетавысе шонго еҥ-шамыч деч Юлия Николаевна ден Владимир Яковлевич нерген йодат гын, кузе шуко еҥ-шамычым нуно айдемыш луктыныт, кузе йорло-шамычын йочаштлан полшеныт, кузе Петропавловскыш тунемаш колтеныт, нуно раш ойлат",—манеш Куйбышев йолташын шӱжарже Е. Куйбышева.

Нунак калык пӧртым, кастене тунемме школым организоватленыт. Школышто шкеак туныктеныт. Калыклан Толстойын, Чеховын, Горькийын произведенийыштым лудыныт.

Пеш чуткий, ушан йоча

Телым Валериан Владимирович Омскышто тунемын. Кокчетау деч тушко 280 меҥге лиеш. Школышто Воля (тыге изиже годым Куйбышев йолташым лӱмденыт) эн сайын тунемше йоча улмаш. Садын дене ик класс гыч весыш экзамен деч поснак кусареныт.

Воля шкенжым керек куштат пеш примерне кучен. Йоча-шамыч коклаште эн йӧратыме, эн поро йолташлан шотлалтын. Яра жап годым тӱрлӧ у модышым, фокусым шонен луктын, модмашым организоватлен. Кнага—тудын эн лишыл йолташыже. Изиже годымак шуко кнагам лудын. Вараракше Суворов гае лияш шонаш тӱҥалын. Тиде пеш тале полководец нерген, тудын сеҥымашыже нерген шуко лудын, сарла модаш йӧратен. Суворов семын матрацым ӧрдыш пыштен яра оҥгаште мален, чумыр капшым йӱштӧ вӱд дене мушкын, гимнастикым ыштен. Адак Воля музыкым йӧратен. Муренже тунарак моштен огыл, но могай мурым колын гын, тунамак тиде семым мандолин дене шоктен.

Изи революционер

„Партийын первой заданийжым шуктымыжо годым Валериан улыжат луатныл ияш веле лийын"—манын Е. Куйбышева воза.

Ик кана Волян ачажын воинский командышкыже прокламацийым кышкеныт. Нуно кужеч толыныт? Кӧ тоштын? Шуко кычалаш кӱлын огыл: кажне прокламацийжат пуч семын пӱтырмӧ, шӱртӧ дене кылдыме улмаш. Тыгай шӱртыжӧ лачак Валериан Владимировичын аважын гына лийын, тудым чумыр ола шинчен. А изи революционер подпольный пашам кузе шып ышташ кӱлмым але пален шуктен огыл.

— Тиде тый?—ачаже Воля деч йодын.

— Туге, мый,—шыпак, но пеҥгыдын Воля вашмутым пуэн.

Ачаже сырымыже дене ӱстел тӧр гыч лектын. Кочмым чарненыт.

Молан ийгече томам лийме годымат йоча - шамыч сурт гыч каеныт, тыжеч раш лийын. Суворовла модмо амал дене Воля курыкла коклаште революционный литературлан крепостьым ыштен улмаш. Тудо шкенжын, „суворовский" войскажым строгий дисциплинлан туныктен. Крепость кушто улмым нигӧат нигӧланат ойлен огыл, мо тушто улмым нигӧат шолышташ тоштын огыл.

Воля кадетский корпусышто тунемын. Но тушто шкаланже йолташым муын огыл. Кугурак класслаште тунеммыже годым тудо революционный организаций дене кылым кучен, а моло кадет-шамыч революционер-шамыч ваштареш шогеныт. Нунылан кугыжам йӧраташ туныктеныт. Нуно, тугак ачашт ден аваштат кугыжам-монархым араленыт, шкеныштымат монархистлан шотленыт.

1905 ий. Зимний дворецыш полыш йодаш мийше мирный калыкым кугыжа пулемет дене, шашке дене вашлийын. Петербургысо миллион дене калык тидлан протестым возен. Валериан Владимировичат возен, тужак моло кадет-шамычланат подписатлыктынеже улмаш. Ик кадетше тиде протестым кушкед шуаш кӱштен, тӱрлын лӱдыктен. Моло-шамычат чумыргеныт, протестым от кушкед гын, мый тыланет ушым пуртена маныныт. Но Воля чакнен огыл.

— Кушкедаш мый шоналтымашат уке,—манын да протестым ик подпись денак колтен.

Корпусный начальстве тидым пален налынат, Валериан Владимирович дене обыскым ыштен. Тӱжвак лукташ лийдыме революционный кнага - шамычым муыныт. Допрос тӱҥалын. Но революционный организацийыште шогымыжым пален кертын огыт ул да веле школ гыч луктын колтен огыт ул. Адакше тудын отличне тунеммыжат полшен, ачажат утарен кодаш тыршен. Уке гын школ гыч луктыт да арестоватлат улмаш.

Кадетский школым Валериан Владимирович пыкше-пыкше веле пытарен. Партийыште пашам ыштыше тыгай революционерлан корпусной начальствылан подчинятлаш йӧсӧ лийын.

Воля отличне тунемын, но юмын закон дене (ожно школышто тиде посна предмет улмаш) туныктышын йодышыжлан вашмутым пуаш отказатлен. Поп дене ик кана веле огыл ӱчашаш пижын. Юмын закон дене тудым нимогай отметке деч посна лукташ шоненыт. А тыгай аттестат дене ожно нимогай школышкат огыт пурто улмаш. Моло предмет дене эре отлично тунеммыжлан кӧра гына юмын закон предмет денат оценкым сайракымак пуэныт.

Кадетский школым тунем пытармекше Валериан Владимирович военный училищыш каен огыл. Ачаже ден аваже колтынешт улмаш, а тудо йӧршын отказатлен.

Шыжым Куйбышев йолташ Питерыш каен, медицинский академийыш пурен. Шуко жапат эртен огыл, академийыште забастовко лийын. Забастовкышто участвоватлымыжлан Валериан Владимировичымат академий гыч луктын колтеныт.

Тиде жапыште Валериан Владимирович большевистский организацийыште активнэ пашам ышта. 1905 ийын Петербургышто лийше революционный событийыште участвоватла. Тудо партийын шуко боевой поручениймым шуктен, оружий кондымым, аралымым организоватлен.

Питер гыч Куйбышев йолташ революционный организацийыште пашам ышташ Омскыш куснен.

Первой арест

Тиде 1906 ийыште лийын, Валериан Владимирович тунам большевик - шамычын Омск комитетыштышт членлан шоген.

Областной комитет гыч увертареныт: общегородской конференцийыш делегат-шамычым колташ кӱлеш. А общегородской конференцийже визымыше партийный с'ездыш делегатым сайлышаш улмаш. С'езд 1907 ийыште Лондонеш эртаралтын.

Общегородской конференций эртыме годым ик йолташ куржын пуренат, каласен:—пӧртым полиций авырен—.

Чынак, эртыше конференцийын кышажымат тоен шуктен огыт ул, полиций пурен, а тудын почеш—казак-шамыч.

— Киддам кӱш! Лӱяш тӱҥалына!

Кумло кандаш еҥым арестоватленыт. Нунын коклаште Валериан Владимировичат лийын. Военный суд нуным идалыклан тюрмаште шинчыкташ судитлен.

Тюрмаште шинчен лекмекше Куйбышев йолташ Каинскыш (Омск) ачаже деке каен.

Мучашдыме арест, тюрма, ссылке

Каинскыште илымыже годым Куйбышев йолташ политически ссыльный-шамыч коклаште шуко йолташым муын. Нуно туштат революционный пашам ыштеныт.

Кенета жандарм - шамыч кудал миеныт да Валериан Владимировичым арестоватлен наҥгаеныт. Тужеч тудо куржын. 1908 ийыште вес еҥын паспортшо дене Петербургышто шем пашам ыштен илен. Вара тудым Якутский ссылкыш, Туруханский крайыш колтеныт. Шотлен пытарыдыме нелылыкым ужын, но вуйым сакен огыл, шемер калыкын эрыкше верч илышыжым пуашат ямде шоген.

Фронт

1918 ий. Граждан сар. Куйбышев йолташ Самарысе большевик - шамычым вуйлата, тугак Революционный Комитетын председательже, Первой Йошкар армийын ик вуйлатышыже. Юл эҥер воктен чехослован-шамыч наступатлен толыт. Героический Йошкар армий нунын дене чакныде кредалеш.

Сентябрь тылзыште Куйбышев йолташ ойган телеграммым налеш:

„Эсерка Каплан Ленинным ранитлен..."

Тунам кажне большевикын, боецын ик шонымаш ылыжын,—тушманым содоррак шалаташ.

Митингыште Валериан Владимирович ойлен:

— Ильичын шочмо олажым—Симбирскым чех-шамыч деч утараш!

Тунамак Ильич дек 1-ой Йошкар армий деч телеграмме толын:

„Шерге Ильич! Тыйын родной олатым—Симбирскым налмаш—тиде тыйын ранетлан вашмут". Владимир Ильич нунылан саламлыме телеграммым колтен.

Тале полководец Фрунзен, Куйбышев йолташын вуйлатымышт почеш Колчак шалаталтын.

Кугу Сталинын ӱшан соратникше

Граждан сар пытыме деч варат Куйбышев йолташ партийын пумо пеш ответственный пашам ыштен шоген. 1927 ий гыч ВКП(б) Центральный Комитет Политбюрон членже лийын. XVII-ше партийный с'езд тудым СССР СНК пеленсе советски- контроль комиссийым вуйлаташ сайлен. Тиде жапыштак СССР СНК председательын заместительжылан шоген.

Мемнан элыште социализмын сеҥымыже верч кучедалмаште В. В. Куйбышевын заслугыжым аклен пытарашат ок лий. Калыкын пиялже верч, родинын пеледмыже верч уло илышыжым пуэн кучедалын. Тудо кугу Сталинын ик эн лишыл, ӱшан соратникше лийын.

Пионер ден школьник-шамыч! Тачысе номырышто каникулыш кайыше-шамычлан каҥашым пуэна. Но тыште ончыктымо мероприятий-шамыч—тиде чыла огыл. Каныш веселан, культурно эртарашлан шуко мероприятийым шонен муаш лиеш. Те каникулым кузе эртареда, мемнан дек возыза.

Пионер—активный общественник

Пионер—чыла йоча-шамычлан пример. Но ик йошкар галстукым пыжыктен коштмо дене гына пример лияш ок лий. Тидлан общественный пашаште активне участвоватлаш кӱлеш.

Те кеҥеж жапыште шуко пайдале пашам ыштен кертыда.

Вот мутлан темдан колхозышто йоча сад але ясле уло, а йоча-шамычлан модашышт модыш ок сите. Те погыныза да модышым ыштен пуза, черет дене нуным модыкташ коштса. Адак вес примерым налына. Темдан колхозышто неграмотный, але малограмотный подростко-шамыч улыт. Нуно ийгот шот дене темдан деч кугу улыт, садлан нуным школыш огыт нал. Те погынен нине подростко-шамычым туныкташ тӱҥалыда гын, нуно тыланда кугу таум каласат.

А вот кызыт совет калык союзный ден автономный республик-шамычын Верховный Советышкышт сайлаш ямдылалтеш. Тиде кугу паша деч теат ӧрдыжеш ида код. Конституцийым, сайлыме нерген положенийым пашазе, колхозник шамычлан лудса, избирательный списокыште избиратель-шамычын фамилийыштым, лӱмыштым терген полшыза, депутатыш кандидат-шамыч нерген умылтарыза.

МОТОР КЕҤЕЖ ТОЛЫН

Могай ояр кече,
Ужат йолташ таче.
Айда, вашке лек
Модаш мемнан дек.

Каена олыклашке,
Ужар чодырашке.
Огнам кӱш нӧлтен
Мурена шергылтен.

Мотор кеҥеж толын,
Пиял тичак темын.
Ласка мемнан шӱлыш—
Сталин пумо илыш.

Я. Ильин.

Морко район, Мари-Кужер пеле кыдалаш школ.

ВЛКСМ-ын 20-шо идалыкшым пӧлӧк дене вашлияш

Тений октябрьыште ленинский комсомоллан 20 ий темеш. Пионер отряд, звено-шамыч тиде чапле юбилейлан пӧлӧкым ямдылаш шукертак тӱҥалыныт. Кеҥеж каникул жапыште тиде пашам адакат виянгдаш кӱлеш.

Кажне пионер пӧлӧкым ямдылен кертеш.

Мом ямдылаш? Тиде йодышлан ме вашмутым пуаш решитлына.

Южо пионер-шамыч тӱрлӧ альбомым, сылне журналым ямдылаш пижыныт. Юный моделист-шамыч авиамодельым, тулеч моло тӱрлӧ машинын модельжым ямдылен кертыт.

Те каникул жапыште экскурсийыш, прогулкыш кошташ тӱҥалыда. Коштмыда годым тӱрлӧ интересныйым вашлийыда. Мо интересныйым ужмыдам, колмыдам дневникышкыда возыза. Коллекций, гербарий, моло экспонат-шамыч ямдылымашым организоватлаш лиеш. Фотокружок, юный авиастроитель, куровод, голубьевод, изобретатель, юный техник, юный натуралист-шамыч сай пӧлӧк-шамычым ямдылен кертыт. Рукодельный кружок-шамычланат паша лектеш. Вождь-шамычын портретыштым, СССР гербым, тулеч молымат тӱрлаш лиеш.

Сайын пижыда гын, юбилей марте темдан пӧлӧкда пеш шуко погына. Нуным шыжым школышкыда нангайза да выставкым организоватлыза. Темдам изада—комсомолец-шамыч куанен ончышт.

ШКЕ РАЙОНДАМ ТУНЕМЗА

Мый шукерте огыл Мари-Турек районыш миенам. Тушто ятыр школлаште лийынам. Йоча-шамыч деч каникулым кузе эртараш шонымышт нерген йодыштынам. Шуко йоча-шамыч каникулым культурно, веселан эртараш шонат. Но каникул жапым „айда лийже" эртараш шонышо-шамычат шагалынак о г ы т ы л. Теве Хлебниковский, С е н д и н ский школлаште южо тунемше-шамыч тыге ойлат: мемнам лагерьыш огыт колто, каникулым веселан эртараш моло йӧн уке, манмыт.

Викак каласаш кӱлеш, шке йырышт мо улмым, мо ышталтмым уждымо еҥ-шамыч веле тыге шонен кертыт. Шке нер йымакше уждымо еҥ, мӱндӱркат кугунак ужын ок керт. Ончен, кычалын, муын моштaш кӱлеш. Тунам вара шке йыретак тӱжем дене интересный паша лектеш. Нуным кучылт моштымек каникулым пеш веселан эрташ лиеш.

Мый „вуйым сакыше" йоча-шамычлан ик йодмашым пунем. Шкендан кораемыште могай кол-шамыч илымым, чодраштыда могай кайык-шамыч мурымым, шкендан районышто ожно мо лиймым, калыкыште могай чапле йомак, муро улмым те шинчеда мо? Тиде йодышлан, очыни, шукыштак вашмутым пуэн огыт керт. Моланже пале: нуно шке районыштым огыт шинче. А тудым шинчаш интересне. А вот темдан кок тылзе утла яра жапда уло. Тиде жапыште шкендан райондам тунемашым организоватлыза. Кеҥежым те разведчик, исследователь, путешественник, турист лийза. Йомакым, калык мутым возаш, коллекцийым, гербарийым погаш туристский походыш кайза.

—Йудым кушак малаш тӱҥалына?—йоча-шамыч йодын кертыт. Тидлан ӧрман огыл. Мутлан те кече шичме годым чодра, олык але вӱд деке шуын улыда. Тунам те малаш палаткым шогалтеда, костерым ылыжтен, тушак тамле кочкышым шолтеда.

Походын цельже тӱрлӧ лийын кертеш: гербарийым, минерал-шамыч коллекцийым, районын историйже нерген материалым, калык мутым, йомакым погымаш, молат.

Поход жапыште те шуко у шинчымашым налыда, сайын канеда, шке капкылдам, смелостьдам виянгдеда.

Йоча-шамыч, ынде шоналтыза. Каникулым моштен организоватлымек йокроклан вер уло мо? **К. Л.**

Волейбол дене модыт

Чодраш коштaш тӱҥалам

Вашке мемнан тунемме ийна пыта, кеҥеж каникул тӱҥалеш. Тиде каникулым моштен эртарет гын, кугу пайдам налаш лиеш. Тидым мый ушыш пыштенам.

Кеҥеж каникул годым мый йӱштылаш коштaш, кечеш могырым калитлаш тӱҥалам. А чодраште, олыкышто природым эскерен коштaшыже могай сай! Тидыжым мый утларак йӧратем. Каныш жапыште растений-шамыч дене гербарийым, тӱрлӧ шукш-копшанге-шамыч дене коллекцийым ы ш т е м. Газет ден журнал-шамычым налын лудын шогаш, колхозник-шамычланат умылтараш тӱҥалам. Сылнемутан литератур лудашат пеш йӧратем. Тыгерак мый кеҥеж каникулым веселан эртарен, сентябрь тылзыште у вий дене ш к о л ы ш тунемаш каем.

СМИРНОВ НИКИТА.

Руя-Сола пеле кыдалаш школ, Ронго район.

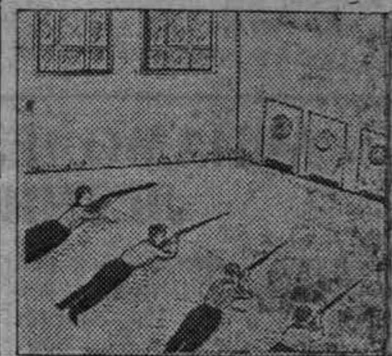

Нормым сдатлат

Те эша мом ыштен кертыда

Ме тачсе номыреш каникулым эртарыме нерген каҥашым пуышна. Но мемнан каҥашна каникул жапыште мом ышташ лийшашым чыла авалтен ок керт. Кеҥеж кужу. Тиде жапыште оборонный значок-шамычлан нормым сдатлаш, лу дене сылне литературым лудаш, сай почеламутым, мурым, йомакым тунемаш, тӱрлӧ модыш дене модмашым организоватлаш лиеш. Оборонный значоклан нормым сдатлымаш, тӱрлӧ модельым ыштымаш, молат пеш кӱлешан. Ме нунын нерген тылеч ожнат шуко возен улына ыле.

Каникулым кузе эртармыда нерген мыланна возыза, ме вучена.

Иошкар-Ола аэроклубын инструкторжо—летчик Лепешов пионер-шамычлан аэроплан моторын ужашыже-шамыч нерген умылтара.

3-шо стр. „Ямде лий"

Школласе проверочный испытаний

Испытанийын пытартыш кечыже

6 июнь. Нолядӱр тӱҥалтыш школышто проверочный испытанийын пытартыш кечыже. Тунемше-шамыч чылан толыныт гынат, испытаний 15 минутлан вараш кодын тӱҥале. Таче СССР историй дене испытаний лийшаш. Пырдыжыште СССР карт, полушарий, программный листок кечат. Первояк билетым Краснов В., Кондратева, Хлебникова Е. н а л ь ы ч. Краснов В. чыла вопрослан вашмутым отлично пуыш. Кондратева — кузе государстве лийме, род ден племя нерген чын вашмутым пуыш гынат, кумышо вопрос — III-шо коммунистический интернационал кунам организоватлалтын йодышлан — 1914 ийыште манын йоҥылыш вашмутым пуыш. Хлебникова Евдокиялан тыгай вопрос логалын: первой государство кушан лийын, тудо кузе маналтын, Февральский революций годым кӧм сӱмыреныт. Тудо ик йодышланат вашмутым ыш пу. Садланак плохо отметкым нале.

Отлично тунемше Шалаев Геля поснак пеш раш вашмутым пуыш. 2 час жапыште 12 йоча деч йодыштмаште Краснов В., Шалаев Геля, Осипова А. веле отлично сдатлышт. „Хорошо" оценкым 3 еҥ, „посредственно" оценкым 5 еҥ налын. Икте „плохо" оценкылан сдатлен.

Тыжеч раш: историйым кӱлеш семын туныктыдымо дене йоча-шамыч шукышт сайын огыт шинче. Моло предмет денат успеваемость кӱлеш кӱкшӱтыштӧ огыл. 4 ше классыште 30 тунемше гыч отлично тунемше 8 гына, 5 тунемшыже шыже испытанийлан кодыт.

Испытаний эртыме годым РСФСР Наркомпросын испытаний эртарыме нерген инструкцийжым пудыртымаш койо. Теве: шеҥгеч каласкалымаш, плохо сдатлышылан сай отметкым шындылмаш лиедыш, ик гай йодыш шуко лийын. Южо тунемшын парт ӱмбалнышт книга ойырлыде кийыш.

П. А. Клюкин.

Егорова лагерьышке кая

Медведево пеле кыдалаш школын 6-шо классыштыже тунемше (Йошкар-Ола район) пионерка Егорова Фрося проверочный испытанийым чыла предмет денат отлично кучен. 7-ше классыш вончыш. Тудо 6-шо классын старостажлан пашам ыштен. Начар тунемше-шамычлан эре полшен шоген. Садланак Егорова Ф р о с я первой смене гычак „Таир" пионер лагерьыште кана.

Иванов И. П.

4-ше классеш Воробьев Петя веле кодын

4-ше классыште Агния Алексеевна тений 25 йочам туныктен. Нуно чыланат тунемме ий пытымешке школышко коштыныт. Воробьев Петя гын, школыш кечым коден коштӧ. Садланак тудо удан тунемын. 4-ше чырыкыште 4 предмет дене плохо отметкыже ыле да тудо испытанийыш ыш пурталт. Тыге кок ийлан ик классеш кодашыже логале.

Классыште отлично тунемше Давыдов Валя ден Сигов Митя тунемме ий мучко чыла предмет денат сай да отлично тунемыныт. Садланак испытанийымат чыла предмет дене отлично с д а т л е н улыт. пэшам активне ыштымыжлан Валя—„Таирыш" канаш кая.

Ермакова Ю.

Йошкар-Ола кермыч заводысо 2-шо №-ан пеле кыдалаш школ.

МЕМНАН КАЛЕНДАРЬНА

5 ГЫЧ 10 ИЮНЬ МАРТЕ

5 ИЮНЬЫШТО (1783 ийын) Монгольфьер фамилиян иза-шольо-шамычын воздушный шарышт кӱш кӱзен. Туштo пассажирже сӧсна, тага да агутан лийыныт.

6 ИЮНЬЫШТО (1799 ийын) Александр Сергеевич Пушкин шочын.

7 ИЮНЬЫШТО (1840 ийын) кугу русский критик Виссарион Григорьевич Белинский колен.

8 ИЮНЬЫШТО (1878 ийын) изобретатель Давид Юз микрофоным изобретатлымыже нерген увертарен.

8 ИЮНЬЫШТО (1905 ийын) Сталин йолташын ик лишыл соратникше, Закавказьысе большевик-шамычын организаторышт Александр Цулукидзе колен.

9 ИЮНЬЫШТО (1781 ийын) паровозын изобретательже Джон Стефенсон шочын.

10 ИЮНЬЫШТО (1836 ийын) знаменитый французский физик Ампер колен.

ГРАНИЦЕ ВЕС ВЕЛНЕ

Китайский взвод строевой подготовкышто

КИТАЙСКИЙ АВИАЦИЙЫН У СЕҤЫМАШЫЖЕ

31 майыште японский захватчик-шамыч дене кредалмаште китайский авиаций чапле сеҥымашым ыштен. 18 японский бомбовоз 36 истребитель дене Ханькоу ола ӱмбак кержалташ толашеныт. Нуным воздухышто китайский самолет-шамыч вашлийыныт. Пеш кӱшнӧ кредалмаш лийын. Китайский летчик-шамыч пеҥгыдын шогеныт. Нуно 12 японский истребительым шалатеныт. Кодшыжо мӧҥгеш каеныт. Кайше кокла гычат 3 японский бомбовозым волтэн шуэныт. Тыге японский бандит-шамыч китай ола ӱмбак ик бомбымат кудалтен кертын огытыл.

Кредалмашеш китайский авиаций 2 истребительым гына йомдарен. Летчик-шамыч парашют дене утаралтыныт.

Кум фашистский пароходым вӱд йӱмак колтеныт

Шукерте огыл Испанский республикын самолетышт Ла Сениаште улшо мятежник-шамычын аэродромыштым бомбардироватленыт туштo 17 итальянский истребитель улмаш.

Пальма портышто (Майорка остров) республиканский летчик-шамыч кум фашистский пароходым вӱд йӱмак пуртен колтеныт.

Тӱнямбал чемпион лӱмым налаш Алехин—Флор матч

1939 ий, октябрь тылзыште Чехословакийын Прага олаштыже шахмат дене тӱнямбал чемпион лӱмым налаш матч лиеш. Матчым эртарыме нерген тӱнямбал шахмат чемпион Алехин ден Чехословакийын гросместерже Флор коклаште договорым подписатлыме.

АВИАМОДЕЛИСТ ГЫЧ ЛЕТЧИКЫШ

Летчик профессийым йоча-шамычат уло кумылышт дене йӧратат. Ик маваш авиационный моторын йӱкшӧ шӱдӧ тӱжем школьник-шамычын эн йӧратыме мурызык. Чоҥештыше модель эн пагалыме м о д ы ш л а н шотлалтеш. Авиаций дене первой палымаш кеч кӧнат вуйгоч самолетын эртен каймекше, книга лудмеке, кино картиным ончымаш да летчикын ойлымыжым шарнымаш гыч тӱҥалеш да мондыдымашын ушышто пӧрдеш. Тидлеч вара кажне еҥын шкеак ыштен ончымыжо шуэш. Авиацийым йӧратыше чыла пионер, школьник кеч кузе гынат самолет рульым виктарен кӱшкӧ кӱзаш шона, шке кид дене самолетым, заводышто моторым ыштынеже.

Но тиде шонымашым шукташ йочалан вашке ок логал, вет еҥым изинекак самолетыш огыт пурто. Садланак тудо шкаланже самолетла кӱш кайше авиамодельым ышташ тӱҥалеш. Тыге авиамодель гыч тӱҥалын летчикыш шумеш шуаш лиеш. Р а т м о н о в Игорь 1933 ий гычак Йошкар-Олаште авиамодельный кружокышто чарныде тунемын. Тудо эн первояк схематический [1]) модельым ышта ыльe, вараже фюзеляжныйым [2]) ыштыш, а пытартыш жапыште бензин моторчикан модельым ыштымашке шуын. Кызыт Йошкар-Оласе Ната Бабушкина лӱм. аэроклуб пеленсе учлет ямдылыме курсышто летчиклан тунемеш. Тудлан моло еҥ шот гыч тунемашыже ятыр куштылго, вет тудо изинекак авиамодельный кружокышто тунемын пеҥгыдем толын.

Тыгай пример пеш шуко уло. Тиде шотышто СССР оборонный нарком, первой маршал К. Е. Ворошилов йолташ юный авиастроитель-шамычлан тыге ойлен: **„Кызыт модель дене тунемза, ончыкыжо темдам мемнан воздушный школышко кумыл дене толшо ученикла вучаш тӱҥалына".**

Пионер, школьник - шамычлан эн первояк схематический модельым ыштыман. Тудын сайын чоҥешташ тӱҥалмек, мутлан 75 метрым чоҥешта гын, умбакыже фюзеляжный модельым ыштымашке куснаш лиеш. Тӱҥалше - шамычлан авиамоделизм верген книга пеш кӱлеш. Но авиамоделизм верген книга южо районышто уке. Садланак районласе библиотеклан теве тыгай книга-шамычым выписатлашышт к ӱ л е ш: **С. Кудрявцевын** „Летающие модели рекордсменов СССР", 1935 ийыште лектын. Акше 90 ыр.; **Н. Бабаевын** „Игры юных пилотов", 1935 ийыште лектын, акше 35 ыр.; **Н. Бабаевын.** „Постройка летающих моделей". Акше 1 т. 25 ыр., **Н. Бабаев** ден **Кудрявцевын** „Летающие авиаигрушки", акше 40 ыр.; **Э. Б. Микиртюмовын** „Простейшие расчеты летающих моделей", акше 1 т. 10 ыр.; **Г. Миклашевскийын** „С п у т н и к юного авиастроителя", акше 2 т. 10 ыр.; **Н. Бабаев** ден **И. Костенкон** „Юные п и л о т ы"; **И. Костенкон** „Летающие модели планеров", акше 1 теҥ.; **С. Кудрявцев** ден **А. Гапоненкон** „Летающая модель гидросамолета". Акшэ 45 ыр.

Модельым ышташ материал кӱлеш. Тидыже южо районышто уке. Теве Йошкар-Ола детский техничесний станцийыш шуко район школла гыч серыш пура. „Чоҥештыше модельым ышташ шонена, но материал да полыш пушо книга уке",—манын возат. Материал Йошкар-Олаште снабосоавиахим магазинышге шуко уло. Райосоавиахим советын йодмыжо почеш тыжечын кӱлеш материалым, ик мыняр литературым, чертежымат налаш лиеш.

Кожлаер пеле кыдалаш школышто тунемше (Морко район) Майков Алексей —„Самолетын чоҥештыме модельжым кузе ышташ?" манын йодын ыле. Вашмутым пуэнам. Тиде нерген **С. Кудрявцевын** „Летающие модели рекордсменов СССР" книгаште пеш раш возымо.

Южо педучилищыште, кыдалаш школышто авиамодельный пашам палыше-шамыч уледат. Нунын деч моло йоча-шамычат кугу полышым налын кертыт.

Морко педучилищыште тунемше - ш а м ы ч 1937 ийыште осоавиахим лагерьыште авиамодель пашам тунемыныт. Тунеммаште валме шинчымашыштым нуно школысо пионер, школьник-шамычлан туныктеныт. Тыге умылтарымаш йоча-шамычлан самолетын тӱҥ-ужашыжым палашышт пеш кугу полышым пуа.

Тыгай чапле йӧным моло вереат кучылтман. Йоча-шамычлан авиамоделист пашаш пеш серьезно пижашышт кӱлеш.

Н. И. Власов.

Йошкар-Ола детский технический станций пеленсе авиамодельный кружок вуйлатыше.

1) **Схематический модель**—чын самолетын схемже. Тудын фюзеляжше уке.

2) **Фюзеляжный модель**—самолетын формыжо. Шкенжын фюзеляжше уло.

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 25-ше №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций.
Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Врид. отв. редактора— И. АЛЕКСАНДРОВ.

Упол. Марлита № А—595. Йошкар-Ола Маргосиздатын 1-ше типографийже.